

RĪGAS BALETA **SKOLA**

BALETA PIANISTA DARBA SPECIFIKA BALETA SKOLĀ

KĀ NEPADARĪT ŠO DARBU GARLAICĪGU

METODISKAIS MATERIĀLS

LOLITA SOIFERE, TATIANA JEŽOVA

2020, RĪGA

Balets ir sintētiska māksla, kurā kustība ir nesaraujami saistīta ar mūziku. Baletdejojājam ļoti svarīgs ir izpildījuma ritms, sinhronitāte ar mūziku un citiem māksliniekiem, kustību izteiksmīguma organiska saplūšana ar muzikālo frāzi. Tāpēc pianista pirmais uzdevums baleta skolā ir visos iespējamajos veidos dot ieguldījumu studentu muzikalitātes attīstībā, dažādu mūzikas stilu un kustību atpazīšanā, kas atbilst muzikālajai frāzei, kā arī labvēlīgas atmosfēras radīšanā stundā.

Pirmajā apmācības posmā skolēniem jāiemācās dzirdēt frāzes sākumu un beigas, atšķirt spēcīgo daļu no vājās, noteikt kulmināciju mūzikā, atšķirt dažādus ritmus: 2/4, 3/4, 4/4, 6/8, atšķirt mažoru un minoru, spēt noteikt muzikālā darba raksturu un izteikt to vārdos. Šīs prasmes ir nepieciešamas baletdejojāja profesijā. Lai arī obligāto klavieru kurss šīs problēmas atrisina, visu to ir vieglāk iemācīties, ja stundā mūzika izklausās gaiša un interesanta.

Daudzas pirmās klases stundās veiktās kustības neļauj parādīt lielu mūzikas dažādību. Sākumklasēs ritms un pareizi izvietoti akcenti kļūst nozīmīgāki. Turklāt pareizu akcentu var dot pat mūzikas frāzes konstruēšanas intonācija. Mūzikas materiāli jāizmanto tikai vienojoties ar skolotāju. Piemēram - uz *Grand plie*, uz stiepšanos, uz *Adagio* utt. Tajā pašā laikā mūzikai jaunākajās klasēs nevajadzētu būt pārāk "pieaugušai", jo baleta mūzika ir apzināti saistīta ar noteiktām kustībām, kuras jaunākajās klasēs vēl nedara.

Neskatoties uz to, pieredze rāda, ka pazīstamās baleta mūzikas negaidītā izmantošana ļoti vienkāršās kustībās iedvesmo jebkuras klases audzēkņus, sākot no pirmās klases, beidzot ar absolventiem.

Ar ko sākas baleta nodarbība? Skolotājam, pianistam un skolēniem vajadzētu sveikt vienu otru. Tas tiek darīts ar paklanīšanos. Dažiem skolotājiem nepatīk pārmērīga bravūra klasiskās dejas stundā, tomēr paklanīšanās pavadījumam vajadzētu būt iedvesmojošam, liekot audzēkņiem patīkami, radoši un auglīgi izturēties pret mūziku. Dažreiz paklanīšanās pavadījums bez pārtraukuma pāriet līdz pirmajai kombinācijai pie stieņa, kā likums, tas notiek eksāmenā vai kontrolstundā. Šajā gadījumā, pat, ja taktsmērs mainās no 3/4 uz 4/4 vai otrādi, pianistam jāpārliedz, ka šī pāreja ir vienmērīga un organiska.

Meiteņu klasē paklanīšanās uz taktsmēru 3/4 parasti notiek maigāk un sievišķīgāk, zēniem tiek spēlēts vīrišķīgi, tuvu lēnam maršam. Tas pats attiecas uz visu nodarbību. Vīriešu kombinācijām ir nepieciešams izteikti vīrišķīgs, akcentēts pavadījums, piemēram tehnika vīriešu klasē ir veidota uz veiklības demonstrēšanu apvienojumā ar vīriešu spēka konstitūciju. Tā kā sieviešu tehnika vienmēr ir smalkāka un parāda veiklību kombinācijā ar vieglumu un planējošu bezsvara stāvokli. Protams, tas ir izstrādāts gadu gaitā, bet pianistam šajā ziņā vajadzētu būt "kā lokomatīvei".

Ir arī nerakstīts likums, ka kopīgā nodarbībā gan skolā, gan teātrī paklanīšanās tiek spēlēta taktsmērā 3/4, jo tas ir skatuviskāk.

Vispirms jaunie baletdejojāji izdara paklanīšanos, tad tās pašas mūzikas pavadījuma laikā skolotājs viņiem atbild ar nelielu mājienu. Pianists arī atbild skolēniem, izpildot paklanīšanās pēdējās notis, un, ja to atļauj koordinācija, ar skatienu un galvas mājienu viņu virzienā. Ja koordinācija neļauj, tad vienkārši pamāj ar galvu.

Darbs pie stieņa ir jebkuras baleta nodarbības pamatā. Dažreiz ar to pietiek, lai dejojājs iesildītu ķermeni un būtu gatavs mēģinājumam. Parasti pie stieņa notiek pastāvīgas pamata kustību kombinācijas, ko vienmēr atkārto dažādos variantos. Šīm kustībām ir sava terminoloģija, kas baletā ienāca no franču valodas. Tāpēc pirmā lieta, kas jāapgūst baleta pianistam-iesācējam, ir baleta termini un galveno baleta kustību izpildījuma raksturu. Mūsdienu pasaulē to nav grūti izdarīt, jo visa mācību informācija ir pieejama internetā.

Dažu kustību raksturs var atšķirties atkarībā no klases, taču tas drīzāk ir izņēmums. Par šādu izņēmumu var uzskatīt izpildot *Battement tendu*, kas pirmajā klasē ir vienmērīga, lēna kustība, bet vecākajās klasēs tā tiek veikta asāk.

Izpētījuši pamatkustību secību, to nosaukumus un izpildīšanas raksturu, mēs varam sākt sarežģītākus profesijas izpratnes uzdevumus.

Biežāk uzdotie jautājumi:

- Vai baleta pianistam ir jāzina baleta mūzika?

Jā, tas ir obligāti. Jums jāzina skolas mācību programmā iekļautās baleta variācijas. Kopumā jums jāzina ļoti daudz dažādu mūzikas veidu, un ieteicams tos atcerēties no galvas, lai pēc skolotāja pieprasījuma jūs varētu atskaņot vismaz apmēram noteiktu mūzikas gabalu, jo tas ievērojami atvieglo mācību procesu. Pianists vienmēr ir ļoti gandarīts, kad pēc mūzikas skaņdarba izmantošanas skolotājs audzēkņiem jautā: Kāda mūzika skanēja? Kurš zina?

-Vai jums jāprot improvizēt?

Jā, un tas ir laba baleta pianista priekšnoteikums. Turklāt jums ir nepieciešama laba reakcija un augsta koncentrēšanās pakāpe, jo dažreiz skolotāja vēlmes var mainīties vai papildināties tieši kustību izpildīšanas procesā. Spēja improvizēt palīdzēs izmantot maz pazīstamu melodiju, kas, jūsuprāt, ir piemērota kustību raksturam, bet nepietiekoši labi atceraties, tas palīdzēs savienot vēlamos fragmentus un pabeigt tos pareizajā vietā. Tas jo īpaši attiecas uz gadījumiem, kad pēc mazā *Adagio* zales vidū bez pārtraukuma seko *Battement tendu* un *Battement jete*. Jūs varat pārveidot *Adagio* melodiju, mainot tempu, ritmu un tonalitāti, saglabājot to pašu intonāciju.

- Vai ir iespējams visu stundu spēlēt pēc notīm, izmantojot savu sagatavoto materiālu, vai arī ņemt no hrestomātijas?

Visticamāk, ka tas neizdosies. Galu galā baleta nodarbība zināmā mērā ir radošs process. Maz ticams, ka jūsu sagatavotā stunda sakrītīs ar acumirkļīgiem pieprasījumiem klasē.

- Vai ir iespējams spēlēt minorā?

Tas ir ļoti bieži uzdots jautājums. Daudzi uzskata, ka minors izklausās ļoti skumji, nomācoši, un klasiskajā nodarbībā mēģina no tā izvairīties. Minoru nedrīkst ļaunprātīgi izmantot, bet arī no tā nevajadzētu izvairīties. Dažreiz kontrastam kombinācijas minorā skan ļoti svaigi un patīkami. Turklāt ne katra mūzika, kas uzrakstīta minorā, ir skumja. Mūzikas pasaulē ir daudz jautru deju melodiju minora tonalitātēs, un to neesamība var padarīt nabadzīgāku jūsu stundas skanējumu.

- Cik svarīga baleta pianistam ir klavieru tehnika? Vai nepieciešams vingrināties, spēlējot gammas, etīdes un tamlīdzīgi?

Tas ir ļoti izplatīts jautājums. Tehnika noteikti ir vajadzīga, bet tai nav jābūt virtuozai. Fakts ir tāds, ka mūzikas lielākā daļa, ar kuru saskaraties skolā vai teātrī, nonāks jūsu rokās veidā, kas jau ir orķestra partitūras aranžējums klavierēm. Praksē izrādās, ka šie aranžējumi ne vienmēr tiek izpildīti vislabākajā veidā, ņemot vērā klavieru tehniku. Aranžējumi stīgu instrumentiem ļoti atšķiras, un bieži gadās, ka spēlēt, kā rakstīts, ir ļoti grūti un nedabiski. Tāpēc pieredzējušam pianistam bieži nākas pārtaisīt šādas notis. Minēsim vienu piemēru: ja *tremolo* uz vienas nots vijolei ir pilnīgi dabiski, tad uz klavierēm spēlēt vienu noti ar ātru atkārtojumu, ir vienkārši āprāts. Varat spēlēt tā vietā ātri atkārtotu vienu *tremolo* noti oktāvā. Galvenā kustība tiek novirzīta uz roku un plaukstu. Tādējādi pirksti tiek atslogoti. Un skaņa praktiski no tā necieš.

Runājot par nodarbībām, jāsaka tikai viena lieta: parasti baleta pianists ir tik aizņemts, ka viņam vienkārši nav laika papildnodarbībām mājās. Turklāt ilgstošs darbs dod noteiktu iesildīšanos pirkstiem un ļauj jums saglabāt rokas formā.

Šeit ir vēl cita problēma: dažreiz pianistiem draud profesionālas locītavu slimības. Lai no tā izvairītos, ir nepieciešams pārmaiņus strādāt un atpūsties. Viņam vajadzētu rūpēties par rokām, veikt relaksējošas vannas un dzert vitamīnus.

- Ko darīt, ja kombinācijas beigās skolēni vienlaikus neaizver roku?

Parasti šādos gadījumos pianists frāzi pabeidz ar galveno skolēnu grupu. Bet kā komplimentu, jūs dažreiz varat atskaņot vēl vienu pēdējo akordu vai noti kādam kavētājam.

- Vai ir iespējams modificēt ritmu, tempu vai melodiskos frāžu nobeigumus, it īpaši, ja tiek izmantoti skaņdarbi, kas nav baleta skaņdarbi?

Dažādu virzienu mūzikas, kas nav baleta mūzika, izmantošana ievērojami dažādo stundu, un audzēkni to uztver ar pateicību. Tas piedod īpašu šiku stundas muzikālajam pavadījumam. Tomēr mūzikai, kas nav baleta mūzika, bieži ir nepastāvīgs taktsmērs, sarežģīts ritms un pagarinātas nekvadrātveida frāzes. Tāpēc, vai nu jūs izmantojat šo mūziku, nedaudz pielāgojot to baleta kustības ritmam un ilgumam, vai arī jūs to vispār nelietojat. Loģiski domājot, lietošana vienmēr ir labāka nekā nelietošana. Ja jūs tiecaties pēc komponista sarakstītā materiāla pilnīgas oriģinalitātes, tad fragmentu izmantošana baletam būs ļoti ierobežota.

- Ko darīt, ja nepaspēj redzēt visus skolēnus, kuri gatavojas veikt lielos lēcienus pa diagonāli?

Ja grupu maiņa notiek pārāk ātri un vienas grupas kombinācijas beigas pārklājas ar nākošās grupas kombinācijas sākumu, vai arī ja jūs neredzat visus audzēkņus kaut kādu citu iemeslu dēļ, tad *Preparation* jāspēlē vienmērīgi un visas kombinācijas tempā, jo tikai šajā gadījumā skolēni, sākot kombināciju, noteikti izjutīs mūzikas ritmu.

Bieži vien rodas jautājums par muzikālā pavadījuma dinamiku un skaļumu. Šajā jautājumā nav un nevar būt vienprātības. No vienas puses, visiem audzēkņiem zālē ir labi jādzird mūzika, tā nedrīkst skanēt kaut kā starp citu, jo mūzika ir baleta sastāvdaļa. No otras puses, ir skolotāji, kuri īpaši lūdz spēlēt klusāk, skaidrojot, ka baleta klasē galvenais ir deja, nevis mūzika. Acīmredzot mūzikas izpildījuma skaļums ir jāpielāgo, ņemot vērā konkrētā skolotāja vēlmes. Beigu beigās skolotājam var vienkārši sāpēt galva.

Pieklājības likums nosaka, ka pianistam jāsamazina izpildījuma skaļums, ja mūzikas laikā skolotājs sniedz aizrādījumus audzēkņiem. Tas ir nepieciešams, lai skolotājam nevajadzētu pārāk pacelt balsi.

Stundu dinamika parasti palielinās no nelielām kustībām līdz sarežģītākām un lielām. Ir arī nerakstīts likums, ka nodarbībā, kurā iesaistās vairākas klases vienlaikus vai zēni un meitenes kopā, pavadījums tiek spēlēts skaļāk un enerģiskāk. Tas ir tāpēc, ka skaļāka un izteismīgāka mūzika piesaista vairāk, un neļauj skolēniem novērst uzmanību.

Visbeidzot - ņemot vērā to, ka skolotāji un pianisti ilgstoši tiek pakļauti augstiem decibelu līmeņiem, visiem jābūt savstarpēji pieklājīgiem un jācenšas nevienu nepakļaut pārāk skaļām skaņām, neatkarīgi no tā, vai tā ir mūzika vai balss.

- Vai ir nepieciešams uzturēt vienu mūzikas stilu visas klasiskās nodarbības laikā?

Visā nodarbības garumā pie stieņa vēlams saglabāt vienu stilu (baroka, klasicisma, romantisma, džeza, šansona, regtaima, brodvejas stila utt.). Zāles vidū parasti sākas kombinācijas, kas var ietvert noteiktus baleta fragmentus vai variācijas. Lai gan, vienojoties ar skolotāju, dažreiz ir iespējams noorganizēt nodarbības, pilnīgi balstoties uz laikmetīgām, nevis klasiskām melodijām.

- Kā saprast, vai baleta nodarbībā ir iespējams izmantot konkrētu mūziku?

Pētot mūziku, kas nav baleta mūzika, atklājas, ka daudzus darbus var izmantot pilnīgi negaidītā skatījumā. Ritmisku mūziku ar iekšēju nervu var izmantot pavadījumā tādās kustībās kā *Battement tendu* un *Battement jete*, asu ritmisku mūziku – *Battement frappe*, aktīvu marša mūziku - *Grand battement*, vienmērīgu, plūstošu - *Battement fondu* vai *Adagio* izpildījumam. Ja mūzika neietilpst kvadrātā, to var un vajadzētu nedaudz pārveidot. Tomēr, kad vien iespējams, ir jā saglabā autora stils. Gan skolotājiem, gan skolēniem ļoti patīk, ja pianists savu stundu rotā ar garām operu ārijām, skaistām, labi zināmām romancēm utt. Vēl viens pluss: šāda mūzika lielākoties ir vienkārši izpildāma un pianistam nav nepieciešama virtuozā tehnika, to ir viegli spēlēt pēc atmiņas.

Kā veiksmīgu piemēru var minēt uvertīras fragmentu no Dž. Rosīni operas "Žagata-zagle", kuru jau sen izmantojuši daudzi pianisti. Šī marša mūzika tiek izmantota gan batmaniem, gan citām kustībām. Dž. Rosīni ir operu komponists un praktiski nerakstīja baletus, tomēr viņa mūzika ir ritmiska, aktīva un jautra, un parasti ir ļoti populāra baleta klasē, tā ļoti atdzīvina stundu un palīdz kustībām. Arī citas viņa uvertīras, piemēram, no operas "Vilhelms Tells", bauda panākumus. To pašu var teikt par J. Štrausa mūziku, kuru visi mīl.

-Vai pianistam ir nepieciešams kontakts ar skolotāju?

Ļoti svarīgs ir kontakts ar skolotāju. Izglītības process ir skolotāja, pianista un skolēnu radoša mijiedarbība. Kontakts ir svarīgs arī nodarbības laikā, kad skolotājs var vienkārši nodziedāt viņam nepieciešamo mūziku, un pianistam nekavējoties jāsaprot, par ko ir runa.

Īpaši svarīgs ir labs kontakts un savstarpēja sapratne kopīgā mūzikas atlasē eksāmenam. Gadās, ka ir jāmeklē mūzika kustībai, bet notiek otrādi: pianists piedāvā interesantu mūziku, kurai skolotājs veido kombināciju.

-Kādi ir šīs profesijas ētiskie aspekti? Kādi noteikumi pianistam jāievēro, izņemot profesionāli?

Šādi aspekti pastāv. Ar savu pareizo izturēšanos pianists var ne tikai radīt veselīgu emocionālu atmosfēru, bet arī izlīdzināt konfliktus, kas var rasties stundas laikā starp diviem skolēniem vai starp skolēniem un skolotāju. Lai to izdarītu, jums jābūt nedaudz psihologam, un tā var šķist pārmērīga prasība. Bet tomēr, ja pastāv divas puses (skolotājs - audzēknis), kas atrodas pastāvīgā mijiedarbībā, trešajai pusei, saskaņā ar psiholoģiskajiem likumiem, ir emocionālā līdzsvara sakārtošanas uzdevums. Kas ir mūziķa arsenālā? Smaidis, laipns vārds un, protams, mūzika!

MAZS HUMORS.

Komponists Dž. Rosīni daudz rakstīja un bija ļoti produktīvs. Viņš teica: "Dodiet man rēķinu no veļas mazgātavas, un es no tā sacerēšu mūziku".

Baleta pianists var teikt kaut ko līdzīgu:

"Dodiet man rēķinu no veļas mazgātavas, un es no tā sacerēšu *Lielo Adagio!*" :)